

Oude genen voor de fokkerij van morgen

Enkele tientallen vaten met vloeibare stikstof, verdeeld over Lelystad en Utrecht. Daarin bewaart het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN) een back-up van de voltallige Nederlandse veestapel. Niet alleen om er op te passen. Het CGN probeert de genetische diversiteit van het Nederlandse vee te vergroten met gerichte uitgifte van sperma.

ir. Egbert Jonkheer

De rundveefokkerijorganisaties en de Stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH) waren er in de jaren negentig al mee begonnen: het aanleggen van een verzameling spermarietjes om de genetische variatie veilig te stellen. Zoveel kost het niet en als het moet kun je er na tientallen, of misschien zelfs honderden jaren, op teruggrijpen. Bovendien zagen zij het als hun verantwoordelijkheid om oud-Hollandse rassen voor uitsterven te behoeden. Sinds het jaar 2005 is het beheer van alle genenbankcollecties overgedragen aan het Centrum Genetische Bronnen (CGN). Deze onafhankelijke organisatie binnen Wageningen UR werkt in opdracht van de overheid, die internationaal verplichtingen heeft om de biodiversiteit in stand te houden.

Het CGN beheert al sinds midden jaren tachtig van de vorige eeuw een uitgebreide collectie plantenzaden, die nu 23.000 verschillende monsters bevat. De dierlijke collectie is de afgelopen tien jaar gegroeid tot 100.000 doses sperma van 40 Nederlandse rassen en lijnen landbouwhuisdieren (rund, varken, schaap, geit, pluimvee en paard). De doelstelling is om van ieder Nederlands runderras minimaal 25 stieren met 400 doses in het vat te hebben. En ook van alle nieuwe proefstieren worden 25 doses bewaard. Clusterleider Dierlijke Genetische Bronnen is Sipke Joost Hiemstra. Op de vestiging van de Animal Sciences Group in Lelystad laat hij de collectie zien. Het indrukwekkende idee achter deze moderne Ark van Noach blijkt in het echt wat minder romantisch. In twee ruimtes staan tonnen van diverse grootte met rietjes. "Meer is het niet", lacht Hiemstra. "Althans, in Utrecht staat de andere helft van de collectie. Voor de zekerheid."

Streekproducten

Het CGN is er niet alleen om de genen te beheeren. De overheid wil namelijk graag zien dat oude rassen in het veld blijven rondlopen en dat

de biodiversiteit zoveel mogelijk gestimuleerd wordt. Het CGN werkt hiervoor nauw samen met de Stichting Zeldzame Huisdierrassen. Ook kan elke rasvereniging van een zeldzaam ras voor wetenschappelijk advies aankloppen. Hiemstra: "Van het Friese roodbont en het Brandrode rund zijn nog maar enkele honderden dieren over. We hebben de stamboeken van deze rassen de afgelopen jaren ondersteund door sperma uit de genenbank beschikbaar te stellen en door adviezen te geven hoe de inteelt in zulke kleine populaties minimaal kan blijven. In de genenbank zaten nog rietjes van bruikbare Friese Roodbonte stieren uit de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw. Daarvan hebben we inmiddels de nodige rietjes uitgegeven en de genenbank is ook weer aangevuld met sperma van een nieuwe generatie stieren." Dat dergelijke fokprogramma's slagen, is vooral te danken aan de enthousiaste inzet van gedreven veehouders en hobbyisten. Deze groep is echter aan het vergrijzen en slinkt daardoor, bovendien wil het ministerie van LNV graag af van structurele subsidiëring van zeldzame rassen. Het CGN ziet wel mogelijkheden om de dieren ook in de toekomst in de weilanden te houden. De belangrijkste mogelijkheid is het zoeken van een commerciële functie voor het vee. Hiemstra: "De vermarktning van vlees als streekproduct is daar een goed voorbeeld van. Zo loopt in Brabant een initiatief om de houderij van het Chaams hoen nieuw leven in te blazen en dat als 'SlowFood-product' af te zetten."

Robuuste koe

Hiemstra ziet echter ook nog steeds mogelijkheden voor het gebruik van oude rassen in de moderne melkveehouderij. "Steeds meer boeren proberen hun koppel minder kwetsbaar te maken door het inkruisen van rassen als Fleckvieh, Montbéliarde en Brown Swiss. Het lijkt wel alsof het van ver moet komen wil het goed zijn. Waarom gebruiken zij hiervoor geen Nederlandse rassen zoals een blaarkop of MRIJ? Die hebben minstens zoveel eigenschappen die bedrijfs-

economisch interessant zijn. Dan zouden we twee vliegen in één klap slaan." Fokkerijorganisatie CR-Delta zegt hier wel iets in te zien, maar verwacht er toch niet al te veel van. Woordvoerder Jos Buiting: "Uiteindelijk is maar een paar procent van de veehouders bezig met kruisen. Welk ras ze daarvoor gebruiken is trendafhankelijk. Eerst was dat Jersey, daarna was Brown Swiss het helemaal en vervolgens Montbéliarde. Maar ook die is alweer over het hoogtepunt heen vanwege problemen met klauwen en uiers. Het aardige is dat MRIJ op het ogenblik best populair is. De vraag neemt toe."

Veenweide

In gebieden waar de gemiddelde HF-koe wat minder goed uit de voeten kan, zoals het veenweidegebied, wakkert de interesse voor oud-Hollandse rassen aan. Zo is het Wellant College samen met Proefboerderij Zegveld onlangs een project gestart waarin studenten helpen uitzoeken welke soort productiemethode het best past bij de veehouderij in het Groene Hart. Karel van Houwelingen van proefboerderij Zegveld: "We krijgen steeds meer natte veenweide met natuurclaim. Dat vraagt om een ander type weidebeheer en om een robuustere koe. Wellicht

SIPKE JOOST HIEMSTRA

Waarom Fleckvieh, Montbéliarde en Brown Swiss inkruisen? Het lijkt wel alsof het van ver moet komen wil het goed zijn. Waarom gebruiken wij hiervoor niet gewoon Nederlandse rassen zoals een blaarkop of MRIJ.

Foto: Egbert Jonkheer

komt daarbij het gebruik van kruisingen of oude rassen goed van pas. Dat willen we de komende jaren gaan uitzoeken."

STIKSTOFVATEN

Slechts in enkele vaten wordt de collectie genen van oude rassen bewaard.

Foto: Egbert Jonkheer

Sturen op diversiteit bij blaarkop

Jan Wieringa is sinds 2005 ondernemer op het veebedrijf van biologisch opleidingscentrum Warmonderhof in Dronten. In dat jaar vervulde de Warmonderhof haar Holsteinkoeien voor de blaarkoppen, die Wieringa bij zijn aanstelling meenam. Waarom blaarkop? Wieringa: "Ze is een echte

dubbeldoelkoe die met weinig krachtvoer toekan, gemakkelijk afkalft, rustig is en veel eiwit geeft. Bovendien zit de koe in een leuk jasje dat herkenbaar is voor mensen en dat haar een hoge aaibaarheidsfactor geeft." Bedrijfseconomisch hoeft de blaarkop volgens Wieringa niet onder te doen voor een Holstein-koe. Wieringa heeft op het ogenblik 50 koeien aan de melk waarvan 40 procent vaarzen. De gemiddelde melkgift bedraagt 4.900 liter, zonder gebruik van krachtvoer. Dat is hoger dan de Holstein-kudde die voorheen het bedrijf bevolkte, maar nog lang niet het eindpunt. Wieringa: "Ik heb er dieren tussen zitten met een lactatiewaarde van 26, maar ook van 150. We zijn nog volop aan het selecteren. Via stieren met een *outcross*-bloedvoering proberen we op het ogenblik verschillende bloedlijnen te maken." Van het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN) heeft hij daarvoor enkele oude rietjes ter beschikking gekregen. Het verbreden van de genetische basis is ook een belangrijke taak van de landelijke blaarkopcommissie, waar Wieringa voorzitter van is. Er zijn weliswaar een paar duizend blaarkoppen in Nederland, maar slechts enkele honderden staan geregistreerd en vallen onder de melkcontrole. Fokkerij in zo'n kleine populatie is lastig. "Je krijgt al gauw dat er zonen worden ingezet van populaire KI-stieren. Ook worden interessante koeien gedekt met niet-interessante stieren of andersom. Met de stierkalfjes die daaruit voortkomen, kun je niet zoveel."

Foto: Egbert Jonkheer